

SZÁZ ÉVES A BETHLEN–PEYER-PAKTUM. A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT NAGY VISSZATÉRÉSE?

KÉPES GYÖRGY

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

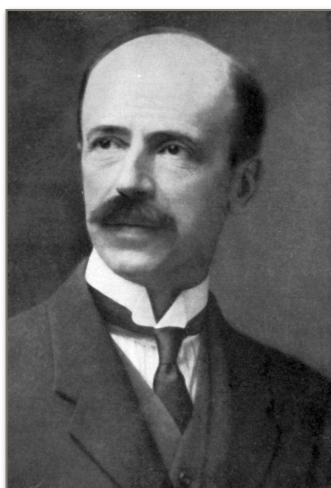
A SZERZŐ:

DR. KÉPES GYÖRGY

HABILITÁLT EGYETEMI DOCENS
ELTE ÁJK MAGYAR ÁLLAM- ÉS
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

KEPES.GYORGY@AJK.ELTE.HU

2021. december 20.

1921. december 22-én jött létre a később „Bethlen-Peyer-paktum” néven hírhedtté vált megállapodás a kormány és a Szociáldemokrata Párt között, melynek értelmében a szociáldemokraták bizonyos feltételekkel „büntetlenül” térhettek vissza a politikai életbe azt követően, hogy az 1918-19. évi forradalmak miatt súlyos fizikai atrocitásokat kellett elszenvedniük, és a hatóságok is mindent megtettek azért, hogy ellehetetlenítsék őket.

A főszereplők

Gróf Bethlen István¹ 1921. április 14-én lett Magyarország miniszterelnöke. Fő politikai célkitűzése az ország belső konszolidációja és nemzetközi tekintélyének helyreállítása volt. A nemzetgyűlés előtt megtartott bemutatkozó beszédében a társadalmi béke visszaállításával kapcsolatban az alábbiakat mondta: „Teljesen tudatában vagyok annak, hogy sok mindenféle intézkedés áll fenn, amely a munkásosztálynal szemben ma már méltánytalan. A kormány minden tekintetben enyhíteni fog ezeken és el van tökéltve arra, hogy a munkásosztálynal az érintkezést felvéve, vele ezeket a dolgokat megbeszélje és lehetőleg olyan rendezést teremtsen, amely a munkásosztályt is megnyugtatja.”²

Peyer Károly a bányászszakszervezet vezetőjeként már fiatalon kítűnt tehetségével. 1911-ben lett az MSZDP vezetője tagja, az őszirózsás forradalom kormányaiban bányászati kormánybiztos volt, Peidl Gyula 1919. augusztusi „szakszervezeti” kormányában a belügyi tárcát kapta. A Friedrich-kormány megalakulását követően sem menekült el az országból, sőt a Huszár Károly vezette koncentrációs kormánynak is tagja lett. 1920. január 15-én azonban a fehérterror miatt lemondott

tisztségéről és emigrációba vonult. Bethlen beszédét követően úgy ítélte meg, hogy esély kínálkozik a munkások életkörülményének javulására, így hazatért, hogy ismét bekapcsolódjék a politikai életbe.

Az előzmények

A Szociáldemokrata Párt tevékenyen részt vett a Károlyi-féle népköztársasági kormányzatban, azonban történelmi tévhit, hogy a Tanácsköztársaság rémletteléért is egyfajta kollektív felelősség terhelné, ugyanis 1919. március 21-én délelőtt, amikor a párt vezetősége megszavazta a közös kormányalakítást a kommunistákkal, négy nagytekintélyű szociáldemokrata vezető, Buchinger Manó, Garami Ernő, Peidl Gyula és Propper Sándor is e határozat ellen szavazott, és a későbbiekben sem működtek együtt a kommunistákkal. Talán ennek is köszönhető, hogy Peyer tárcát kaphatott a – Sir George Clerk brit diplomata közreműködésével – 1919. november 24-én megalakult Huszár-kormányban.

Clerkék konszolidációs kísérlete nem járt sikerrel. A fehérterror nem sikerült megfékezni, az MSZDP politikusait a nemzetgyűlési választási kampányban folyamatos inzultusok érték, gyűléseiket megzavarták. A koalícióból történő kilépésre végül 1920. január 15-én került sor, amikor Peyerrel együtt Miákits Ferenc államtitkár is távozott a kormányból. A pártvezetés már előző nap döntést hozott arról, hogy jelöltjeit visszalépteti a választásoktól. Az első nemzetgyűlés tehát szociáldemokrata frakció nélkül alakult meg, holott az érvénytelen voksok arányából és egyéb adatokból arra következtethetünk, hogy akár 20%-ot meghaladó szavazatot is szerezhetek volna.³

Az a határozott politikai szándék, hogy nemcsak a bal-, hanem a jobboldali szélsőséget is meg kell fékezni ahhoz, hogy helyreálljon a nyugalom az országban, gróf Bethlen István miniszterelnöki kinevezésével jutott először a legmagasabb szinten kifejeződésre. Az új kormányfő békejobbot nyújtott a munkásmozgalom felé, amit mi sem szimbolizál jobban, minthogy a kormány ismét engedélyezte május 1-je megünneplését.⁴ Bethlennek ugyanakkor feltételei is voltak. Vidéken vissza akarta állítani az 1918 előtti teljes kormánypárti hegemoniát, amit a választójog szűkítésével és a nyílt választás újbóli bevezetésével látott megvalósíthatónak. Az MSZDP-t kizárólag, mint a fővárosi és nagyvárosi ipari munkásság érdekképviselőt tartotta politikailag elfogadható partnernek.

A megállapodás

Bethlen a nemzetgyűlés 1921. december 7-ei ülésén a kormány átalakítása kapcsán mondott újabb beszédet, amelyben minden olyan lényeges pontot ismertetett, amiben engedményeket kívánt tenni a szociáldemokratáknak. Már másnap meg is kezdődtek a tárgyalások, és két hét múlva megszületett a megállapodás, amelyet írásban rögzítettek.⁵ A jegyzőkönyvet a kormány oldaláról a miniszterelnök mellett négy további kormánytag, az MSZDP részéről pedig Peyer Károly mellett Farkas István és Miákits Ferenc is aláírta. Valójában tehát a kormány és a szociáldemokrata párt között létrejött egyezségről volt szó, ezzel együtt a második világháború utáni történetírás a delegációvezetők neve után a „Bethlen-Peyer-paktum” (pejoratív, de legalábbis annak szánt) kifejezéssel illette azt.⁶

Kétségtelen, hogy a megállapodás aláírásával a szociáldemokratáknak jelentős önkorlátozásokat kellett vállalniuk: állami alkalmazottak körében nem folytathattak szakszervezeti tevékenységet, a Népszavában „tárgyilagoss” és „a polgári társadalommal lojális” hangot kellett megütniük, külpolitikai kérdésekben nem mehettek szembe a kormány álláspontjával, meg kellett szüntetniük a liberális pártokkal fennálló politikai szövetségüket és fel kellett hagyniuk a köztársasági propagandával, végül pedig kötelezettséget kellett vállalniuk arra, hogy „a szociáldemokrata párt nem fogja agitációját a mezőgazdasági munkásrétegekre kiterjeszteni, mint ahogy 1918 őszén vidéken tette”.⁷

Cserébe a kormány a gyülekezési jog helyreállítását és a politikai okokból internált szociáldemokraták szabadon bocsátását vállalta. Mindez, ha korlátozottan is, de biztosította a párt és a szakszervezetek működését. A szociáldemokraták elindulhattak a községi, törvényhatósági és parlamenti választásokon, gyűléseket tarthattak, kiadványokat jelentethettek meg. A megállapodás ugyanakkor nem tért ki a választójog kérdésére, azaz a kormány nem garantálta az általános és titkos választójog fenntartását. Ez minden bizonnyal a tárgyalóküldöttség naivitásának tudható be, ugyanis e követelés nem szerepelt a szociáldemokraták előzetes memorandumában sem, holott már sejteni lehetett, hogy a kormányfő a választójog szűkítését tervezi.

A következmények

A „Bethlen-Peyer-paktum” két nagyon fontos következményre nyert. Egyrészt a Szociáldemokrata Párt, mint legális alternatíva, 1922-39 között

mindvégig a választópolgárok rendelkezésére állt a választásokon, azaz lehetséges volt szociáldemokrata jelöltekre szavazni, a listákról és egyéni választókerületekből pedig e párt jelöltjei is bekerülhettek a parlamentbe. Másrészt viszont a szociáldemokraták parlamenti reprezentációja a korszakban mindvégig rendkívül aránytalan volt, frakciójuk létszáma messze nem tükrözte azt, hogy országosan a választásra jogosultak körében ténylegesen milyen támogatottsággal rendelkezett a szociáldemokrácia.

A kormány ugyanis, alighogy megkötötte a megállapodást az MSZDP-vel, nekilátott a választójogi „reformnak”, amint arra már a miniszterelnök 1921. december 7-ei nemzetgyűlési beszédéből is következtetni lehetett.⁸ Miatán a nemzetgyűlés mandátuma anélkül járt le, hogy akár a választójogról, akár a Főrendiház helyreállításáról törvényt alkotott volna, ahelyett, hogy a Friedrich-féle rendelet alapján választattak volna újabb nemzetgyűlést, Bethlen kiadta a 2200/1922. M.E. sz. rendeletet, amelyben nemcsak a választásra jogosultak számát szűkítette, hanem – az 1913:14. és 1918:17. törvényekhez hasonlóan – a vidéki választókerületekben ismét bevezette a nyílt szavazást.⁹ Ennek köszönhetően az 1922. évi, második nemzetgyűlési választásokon az általa vezetett Egységes Párt igen jelentős győzelmet aratott.

A választójog szűkítése meglehetősen szokatlan közjogi megoldás, a rendi gyűlések követküldésére jellemző nyílt szavazás újbóli alkalmazása pedig ekkor már európai viszonylatban is egyedülállóan maradt intézkedés volt. A szociáldemokraták – elsősorban az emigránsok, pl. a témáról a Bécsben kiadott Jövő című

folyóiratban 1922. február 8-án cikket megjelentető Buchinger Manó – élesen kritizálták is azt, ugyanakkor a kortárs közjogi szakirodalom óvatossággal foglalt állást. Vagy csak szikár tényadatokat közölt (melyekből látszott, hogy az 1920. januári 3 millióról 2,4 millióra csökkent a névjegyzékbe vett választópolgárok száma),¹⁰ vagy ha megjegyzést is fűzött hozzá, az inkább támogató jellegű volt. Molnár Kálmán például úgy foglalt állást, hogy az első nemzetgyűlésen szerzett tapasztalatok „indokoltá és kívánatosá tették a választói jog némi megszükitését”.¹¹

Végezetül nézzük meg, milyen közvetlen következménye volt az MSZDP-re nézve a „paktum” létrejöttének. A párt az 1922. évi választásokon országos összefésítésben 17 százalékkal – igaz, az Egységes Párt után jelentősen lemaradva – a második helyen végzett és 25 nemzetgyűlési mandátumhoz jutott. Azokban a választókerületekben, ahol titkosan szavaztak a polgárok, a szociáldemokrata jelöltek általában 50% körüli eredményt értek el. Az MSZDP 1922-44 között mindvégig rendelkezett (igaz, egyre csökkenő létszámú) frakcióval a magyar parlamentben, ahol folyamatosan küzdött nemcsak a munkások életkörülményeinek javításáért (ami Bethlen szerint az elsődleges feladata lett volna), hanem a „becsületese” választójogért és az állampolgárok közötti diszkrimináció ellen is.¹²

Hivatkozások:

- Életrajzt legújabb kiadásban lásd: Romsics Ignác: *Bethlen István. Politikai életrajz.* Helikon Kiadó, Budapest, 2019.
- Nemzetgyűlési napló, 1920. IX. kötet, 188. p.
- Boros Zsuzsanna – Szabó Dániel: *Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944).* Korona Kiadó, Budapest, 1999. 248. p.

⁴ Sipos Péter: *Az MSZDP a magyar politikai életben, 1919-1944.* In: Varga Lajos (főszerk.): *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve.* Napvilág Kiadó, Budapest, 1999. 129-148., 130. p.

⁵ MOL K 808. 38. ó.e. Közl.: Réti László: *A Bethlen-Peyer paktum.* Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1951 (függelék) és Simon István: *Vezéráldozat. A Peyer-kérdés és a magyar szociáldemokrácia.* Századvég Kiadó, Budapest, 2003. 91-123. p.

⁶ Lásd: Réti, 1951.

⁷ MOL K 808. 38. ó.e. Közl.: Réti László: *A Bethlen-Peyer paktum.* Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1951 (függelék).

⁸ *Nemzetgyűlési napló, 1920. XIII. kötet, 206. p.*

⁹ Lásd: Sipos Péter: *Választójogi puccs 1922-ben. A polgári demokrácia szűkítése 80 évvel ezelőtt.* História 2002. 7. sz. 6-10., 10. p.

¹⁰ A szűkítés szinte kizárólag a nők választójogát érintette, lásd: Simándi Irén: *Küzdelem a nők választójogáért Magyarországon.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2009. 178. p.

¹¹ Molnár Kálmán: *Magyar közjog. II. kötet.* Danubia, Pécs, 1928. 260-261. p. Ha arra gondolunk, hogy az általános és titkos választójog alapján megválasztott 1920-22. évi nemzetgyűlés olyan törvényeket fogadott el, mint az egyetemi felvételt „szabályozó” 1920:25. tc. (numerus clausus) vagy a botbüntetést visszavezető 1920:26. tc., akár egyet is érthetünk mindezzel.

¹² A témáról bővebben lásd: Képes György: *A szociáldemokraták és a választójog kérdése a két világháború közötti korszakban.* In: Schweitzer Gábor – Szabó István (szerk.): *A közjogi provizórium (1920-1944) időszakának alkotmányos berendezkedése.* Pázmány Press, Budapest, 2016. 23-96. pp.

Képek elérhetősége:

1. oldal, felül: gróf Bethlen István <https://www.ogyk.hu/uploads/ogyk/tartalom/grof-bethlen-istvan.jpg> 2021. december 1.
1. oldal, alul: Peyer Károly http://www.helyismeret.hu/images/8/82/Peyer_Karoly.jpg 2021. december 1.

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségvonalat eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Képes György: Száz éves a Bethlen-Peyer-paktum. A Szociáldemokrata Párt nagy visszatérése? In: **JOG.történet.** Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2021. december 20. mtajogtortenet.elte.hu/blog/kepes-gyorgy-bethlen-peyer